

**Oleh Pustovoi, Doctor of Economic Sciences,
Leading Researcher**
*State Institution "Institute for Economics and Forecasting,
National Academy of Sciences of Ukraine"*
Kyiv, Ukraine

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-296-8-6>

**GLOBAL MULTIPOLARITY
AND PROSPECTS FOR THE POST-WAR RECOVERY
OF UKRAINIAN MERCHANDISE EXPORTS**

**ГЛОБАЛЬНА БАГАТОПОЛЯРНІСТЬ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ТОВАРНОГО ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ**

У перші два десятиліття XXI ст. поряд із США та країнами Євросони, активно формувалися нові полюси зростання світової економіки. Основу їх сучасної конфігурації утворили Китай та Індія. У 2016–2020 рр. вони щорічно забезпечували в середньому 32,4% приросту світової економіки. Впродовж зазначених десятиліть Індонезія наблизилася перспективу стати новим полюсом глобального зростання. Водночас Туреччина, Саудівська Аравія та Філіппіни динамічніше набували шанси стати новими полюсами глобального зростання порівняно з Бразилією, В'єтнамом, Єгиптом Мексикою, Пакистаном, Південно-Африканською Республікою.

Нова багатополарність світової економіки створила як додаткові можливості, так і певні загрози для економічного зростання та розвитку інших країн. Ситуацію можна описати докладніше на прикладі України за допомогою показників експортно-імпорتنих операцій.

У довоєнному 2021 р. в Україні економічну активність суттєво стимулював попит, що формувався на внутрішніх ринках країн, які виконували роль традиційних, нових та потенційних полюсів глобального зростання. Так, на ринках країн ЄС вітчизняні експортери продали товарів на суму 26,79, на ринку США – 1,62 млрд дол. США [1]. Сукупний обсяг продажу становив 41,7% товарного експорту України.

Водночас на ринках Китаю вітчизняні експортери продали продукції на суму 8,00, Індії – 2,49 млрд дол. США, країн-потенційних полюсів глобального зростання (Бразилії, В'єтнаму, Єгипту, Індонезії, Мексики, Філіппін, Пакистану, Російської Федерації, Саудівської Аравії, Південно-

Африканської Республіки, Туреччини) – 12,55 млрд дол. США. Сукупний обсяг продажу становив 33,9% товарного експорту України. З наведеного випливає, що зазначені країни суттєво впливали на економічну активність в галузях, які виробляли третину експортної продукції. Безумовно, це створювало додаткові можливості для зростання економіки.

Однак створюючи сприятливі умови для розширення вітчизняного виробництва, Китай, Індія та країни-потенційні полюси глобального зростання відігравали значно меншу роль в забезпеченні розвитку економіки України. Для аналізу впливу цих країн на вітчизняну економіку варто скористатися таким припущенням.

Відомо, що однією з ознак рівня розвитку економіки є її спроможність експортувати на світові ринки продукцію підвищеної технологічної складності з інноваційними та якіснішими властивостями, що має високу ціннісну (нецінову, якісну) конкурентоспроможність. Її продаж на світових ринках забезпечує зростання вартості одиниці продукції сукупного товарного експорту країни, створює сприятливі умови для збільшення позитивного сальдо торговельного балансу та прискорення економічного зростання. Тому обсяг реалізації національної продукції підвищеної технологічної складності на внутрішніх ринках інших країн, опосередковано свідчить про величину *торгових стимулів*, які вони створюють для розвитку країни-експортера.

Оцінювання стимулів щодо розвитку української економіки, які формують Китай, Індія та країни-потенційні полюси глобального зростання, варто розпочати з опису вітчизняної експортної продукції підвищеної технологічної складності, що має високу ціннісну (нецінову, якісну) конкурентоспроможність. Напередодні війни вона становила близько 4 % загального товарного експорту. До її складу входили такі товарні групи: проводи ізольовані, кабелі та інші ізольовані електричні провідники; кабелі волоконно-оптичні (код УКТЗЕД 8544), електро-нагрівальні прилади та апарати (код УКТЗЕД 8516), двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни (код УКТЗЕД 8411), судна, призначені для перевезення людей або вантажів; буксири та судна-штовхачі (код УКТЗЕД 8901), яхти й інші плавучі засоби для дозвілля або спорту (код УКТЗЕД 8903), електрообладнання звукове або візуальне сигналізаційне (код УКТЗЕД 8831), частини літальних апаратів товарної позиції 8801 або 8802 (код УКТЗЕД 8803), турбіни на водяній парі та інші парові турбіни (код УКТЗЕД 8406) [2] (далі – продукція, що класифікується за кодами УКТЗЕД 8406, ... 8903).

У 2021 р. в Україні обсяг експорту продукції, що класифікується за кодами УКТЗЕД 8406, ... 8903, становив 2,79 млрд дол. США, імпорту – 1,17 млрд дол. США. Це спричинило виникнення позитивного

сальдо зовнішньої торгівлі зазначеною продукцією в обсязі майже 1,6 млрд дол. США, що створювало сприятливі, але *недостатні* умови для прискорення зростання української економіки. Свідченням останнього було від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами -6,6 млрд дол. США [3]. Його від'ємна величина не лише зменшувала рівень зростання економіки, а й свідчила про низьку частку в її структурі експортних галузей, що випускали продукцію підвищеної технологічної складності. Спробуємо оцінити обсяги її реалізації на внутрішніх ринках країн, які виконували роль традиційних, нових та потенційних полюсів глобального зростання.

Якщо звернутися до статистичних даних, то можна виявити, що в 2021 р. Україна продала зазначеної продукції на ринках Китаю, Індії та країн-потенційних полюсів глобального зростання на суму понад 0,356 млрд дол. США, що становило 12,8% від загального обсягу її продажу вітчизняними експортерами на міжнародних ринках. Водночас ці країни експортували в Україну аналогічної продукції на зіставну суму – 0,347 млрд дол. США. Відносно невеликий обсяг експорту української продукції, що класифікується за кодами УКТЗЕД 8406, ... 8903, до країн-нових та потенційних полюсів глобального зростання можна пояснити так.

По-перше, частина країн-нових та потенційних полюсів глобального зростання перейшла до масового випуску та експорту окремих видів аналізованих товарів підвищеної технологічної складності. Це дало їм змогу обмежувати експортну діяльність інших країн, ринки яких розвиваються відносно повільніше та/або витіснити їх з традиційних каналів збуту цієї продукції в світовому господарстві, а також ще сильніше «прив'язати» до експортно-сировинної міжнародної спеціалізації.

По-друге, наявністю в українських товаровиробників більш вигідних пропозицій щодо експорту цієї продукції на ринки інших країн. Зокрема, у довоєнний період українські товаровиробники отримали найвигідніші пропозиції щодо розширення експорту від географічно близьких сусідніх країн, а саме Польщі, Румунії, Словаччини, Чехії та Угорщини. У 2021 р. на ринки цих країн Україна експортувала продукції, що класифікується за кодами УКТЗЕД 8406, ... 8903, на суму 1,537 млрд дол. США. Це спричинило виникнення позитивного сальдо зовнішньої торгівлі зазначеною продукцією в обсязі майже 1,063 млрд дол. США.

Інтерпретація результатів прикладних досліджень

Під час війни Україна неминуче втратить частину промислових підприємств, що загальмує її зростання та розвиток. У повоєнний період прискорити вирішення цієї проблеми можна шляхом спрямування

міжнародної допомоги на відновлення галузей, які спроможні в короткі терміни розпочати та/або збільшити продаж на зовнішніх ринках продукції підвищеної технологічної складності, що класифікується за кодами УКТЗЕД 8406, ... 8903. Такий сценарій розвитку подій відкриє можливість для підвищення загального рівня технологічної складності українського товарного експорту та відповідно його ринкової вартості відносно імпорту. У результаті експортні доходи зможуть покривати валютні витрати на імпорт в більшому обсязі, що зумовить скорочення від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами, підвищення темпів зростання економіки та доходів населення, підприємств і держави.

Однак при розробці майбутнього сценарію подій варто враховувати, що динамічно зростаючі ринки країн-нових та потенційних полюсів глобального зростання створюють порівняно менші торгові стимули для розширення експорту вітчизняної продукції підвищеної технологічної складності. Так, у довоєнний період Бразилія, Китай, Єгипет, Індонезія, Мексика, Філіппіни, Туреччина та В'єтнам продавали в Україні зазначену продукцію в дещо більших обсягах, ніж купували.

У повоєнний період основними споживачами вітчизняної продукції підвищеної технологічної складності можуть стати географічно найближчі до України держави-члени ЄС Польща, Румунія, Словаччина, Чехія, Угорщина, Німеччина та Франція, а також Велика Британія. З цього випливає, що набуття Україною членства в ЄС може збільшити торгові стимули цих країн для прискорення розвитку вітчизняної економіки.

Література:

1. Сумарний обсяг імпорту та експорту по країнах у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД (тисяч доларів США) за період з 01.01.2021 р. по 31.12.2021 р. / Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/fl1>.
2. Пустовойт О. В. Цінова та ціннісна конкурентоспроможність товарного експорту України. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 2. С. 7–31.
3. Платіжний баланс України. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>